

kvinnu avbildad i halv en face med antydning till ett leende och blicken i de bruna ögonen fästad på åskådaren, kommer ett annat kvinnoporträtt i mina tankar, Leonardos Mona Lisa. Om henne vet man nästan ingenting och hennes leende har givits otaliga försök till tolkning.

Om Märta Helena Reenstierna vet vi tack vare hennes dagliga anteckningar väldigt mycket. Vi vet att när porträttet målades var hon 43 år och hade gått igenom den ofattbara sorgen att mista sju av sina åtta barn och att hon för tre år sedan startade sitt stora projekt att dagligen berätta om vad som fyllde hennes dagar, arbetet i kök och trädgård med sin man och deras tjänstefolk, om sina sorger och glädjeämnen. Vad jag kan sakna är att det bit-ska och strävt humoristiska tonfallet i många av anteckningarna inte fått större plats, som när Märta Helena en sommardag 1804 skriver om sina anställda: "Beata trögskalle var till Tanto efter fläsk [...] Anders Dumbom var till staden efter Pappas Peruque, min mössa [...] med mera. Hustru Eternäbb torkade råg åt oss i ugnen, Lotta hjälpsam sydde åt sig sjelf, låddes, när någon kom, stoppa mina strumpor."

"Allt har jag ägt och allt har jag förlorat, föräldrar, make och barn", skriver hon som gammal. "Jag värderade inte min lycka." Det är denna märkliga och imponerande kvinna som moderna läsare nu får lära känna i Kristina Ekero Erikssons bok och i en avslutande kommentar betonar hon att det är hennes tolkning av vad som utspann sig "mellan åren 1753 och 1841, den bygger på *mina* intryck och *mina* minnen efter att ha läst hela den omfattande dagboken." Och med sin målsättning att med detta subjektiva anslag skriva Märta Helena Reenstiernas sanna historia, har hon lagt ytterligare facetter till vår kunskap om Årstafrun (s. 304 f.). Och det är ganska vackert så.

Christina Sjöblad

Marie-Theres Federhofer & Hanna Hodacs (red.), *Mellom pasjon og profesjonalisme: dilettantkulturer i skandinavisk kunst og vitenskap* (Trondheim: Tapir akademisk forlag, 2011). 337 s.

En konferens i Tromsø har resulterat i en innehållsrik volym som tar ett annorlunda grepp på 1700- och 1800-talsvetenskapen. Lovvård är den nordiska spännvidden. Nio av bidragen har norsk bakgrund, tre svensk och en dansk – uppdelningen är förstås osäker med tanke på att Norge hört till Danmark innan det ingick union med Sverige. Gränsen för sjuttonhund-ratalsbidragen är svår att dra eftersom flera av bidragen hör hemma i slutet av seklet och i början av nästa. Boken spänner också över såväl naturvetenskap som konst, även det en gräns som kan vara besvärlig att utstaka. Britta Brenna skriver om den lärda miljön kring Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab i Trondheim, Hanna Hodacs om "att utbilda en 'älskare'", det vill säga den naturalhistoriska skolningen i Linnés anda. En kortare uppsats, av Truls Lynne Hansen, tar upp prästen Jens Spidbergs försök 1724 att förklara norrske-net. Ytterligare en astronomihistorisk uppsats, av Per Pippin Aspaas, analyserar nordiska amatörastronomers bidrag till Venuspassagera 1761 och 1769, denna test på internationell samverkan i vetenskapens tjänst. Aspaas gör det främst utifrån den språkliga aspekten, alltså hur man publicerade sig. Det är en välorienterad studie; till grund ligger också en egen doktorsavhandling på temat. Carol Henriksen behandlar språkpatriotism och Randi M. Selvik tar upp Det harmoniske Selskab i Bergen, bildat 1765 och fortfarande spelande. Så kan uppräknningen fortsätta, ofrånkomligen orättvis i det som framhålls eller göms undan.

I fokus är begreppet dilettantkultur, bakside-texten talar om ett "nybrottsarbeid". Det är ett intressant begrepp, föremål för en uppenbarligen inspirerande liknande konferens i Jena 2006. Germanisten Marie-Theres Federhofer som skrivit inledningsartikeln utgår från ett

antal tyska arbeten från det senaste decenniet och vill pröva dem på nordiska förhållanden. Här märks det att flera av bidragsgivarna har haft problem. Den viktigaste svårigheten är förstås att ordet dilettant är så negativt laddat. Det är knappast utgivarnas mening att ge periodens verksamheter en nedvärderande etikett. Av flera skäl hade det känts naturligare att tala med tidens ord om "amatörer", "kuriösa" eller "virtuoser" – "dilettant" verkar vara det minst frekventa. "Amatör" kallade man sig gärna, i alla fall i Sverige, alltså "älskare av vetenskaper" och liknande. Älskarrollen innehåller också ett *etos* som är viktigt att fånga in, ett förhållande antingen i platonsk mening till forskning, sanning, skönhet och liknande, eller ett förhållande med innebörden älskare av fäderneslandet och det nyttiga. Man kan vidare fråga sig om hur mycket av detta *etos* som är hämtat ur den klassiska universitets- och skolvärlden och som kan uppfattas om inte överflyttat så åtminstone besläktat med begrepp inom den lärda utbildningen, vid disputationen och så vidare. Men här sker naturligtvis förändringar över tid. Ett citat från kemisten Jöns Jacob Berzelius 1821: "Den halfva kunskap, den lärde fördömer hos dilettanterna, var någon gång den högsta lärdom." Här är det gemensamma ordet fortfarande "lärde" och man kunde snarare utgå den lärda kulturens bärkraft. Eller också begreppen "bildad" och "bildning". Det känns som en lucka längre fram i antologin att det humboldtska bildningsidealet helt saknas (liksom Humboldt i registret), vidare att professionaliseringen av forskningen och vetenskapen som ett yrke med William Whewell vid samma tid inte heller av någon tagits upp till behandling. Det är inte minst genom den engelska filosofen som "amatör" – och "dilettant" får sin negativa laddning. Den motsättning som är den förblivande är förstås då amatörprofessionell, om dem som befinner sig utanför och innanför universitetsposition. Saken är ändå inte entydig eftersom "amatör" fortfarande (som väl är) rymmer högre kvaliteter.

Motsättningen mellan amatör och proffs i till exempel idrotten är markerad, men amatörer kan mycket väl slå världsrekord! Min poäng är alltså att dilettantbegreppet inte riktigt räcker för att göra rättvisa åt vetenskaper och konster under den period som boken täcker.

Men det är en antologi som ändå säger mycket. Naturligtvis genom att uppmärksamma hur vetenskap och kultur fungerade, och inte bara nationellt, utan hur mycket som samspelar mellan de nordiska länderna. Antologin visar också i god mening på det meningsfulla med att föra samman nordiska forskare av i dag. De har mycket att säga varandra.

Gunnar Broberg

Kristina Fjelkestam, *Det sublimes politik: emancipatorisk estetik i 1800-talets konstnärsromaner* (Stockholm: Makadam, 2010). 224 pp.

'Oh, you women in all countries and social positions—listen to me, with the same emotion that I live through!' (Madame de Staël, *Réflexions sur le process de la reine*, 1793. My translation). Kristina Fjelkestam's aims in *Det sublimes politik: emancipatorisk estetik i 1800-talets konstnärsromaner* (Sublime politics: emancipatory aesthetics in nineteenth-century *Künstlerromane*) are to develop a political perspective on the sublime within the field of aesthetics, and to connect the discipline to the broader area of cultural theory. Mary Mothershill chooses to begin her article on the sublime in *A Companion to Aesthetics* by quoting a definition of the term in the *Concise Oxford Dictionary* (1997, p. 407): '[s]o distinguished by ... impressive quality as to inspire awe or wonder, aloof from ... the ordinary.' Methodologically, Fjelkestam has been inspired by Raymond Williams's three-stage model, which holds that texts are to be studied in three different perspectives: formally (intra-textually), historically (contextually),